

Stručni članak

Primljeno 25. 8. 2021, prihvaćeno za objavljivanje 3. 9. 2021.

Prof. dr. Amina Pehlić

Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici
amina.pehlic@gmail.com

AKCENAT IMENICA TIPÀ VÒDA I ŽÈNA U SAVREMENOM BOSANSKOM JEZIKU

Sažetak

Cilj ovog rada bio je istražiti akcenat dvosložnih imenica ženskog roda e-deklinacije sa kratkouzlaznim akcentom (tip vòda i tip žèna) u savremenim bosanskim standardnojezičkim priručnicima i u standardnojezičkoj praksi, s obzirom na ranije uočene tendencije gubljenja akcenatskih alternacija u paradigmi.

Na osnovu komparativne analize akcenatskih oblika 29 imenica u rječnicima bosanskog jezika i ranijeg akcenatskog opisa kod Daničića (1925), zaključeno je da je proces gubljenja akcenatskih alternacija u paradigmi mnogih analiziranih imenica uznapredovao. Naprimjer, prema akcenatskim oblicima u rječnicima bosanskog jezika 12 imenica: bùha, djèca, gòra, hrđa, ìgla, ìgra, màgla, mùha, snàha, zmìja, zòra i žèlja, pripadaju nepromjenljivom akcenatskom tipu, dok su ranije, prema Daničiću, pripadale promjenljivom tipu.

Akcenatski oblici u paradigmi navedenih 12 imenica istražene su kod 23 ispitanika kako bi se utvrdilo da li je i u standardnojezičkoj praksi došlo do gubljenja alternacija. Rezultati istraživanja pokazali su da je proces gubljenja alternacija u paradigama većine analiziranih imenica u standardnojezičkoj praksi uznapredovao u odnosu na njihov opis kod Daničića. Naime, sve ove imenice prema Daničiću pripadale su promjenljivom akcenatskom tipu (tip vòda), a prema rezultatima istraživanja u standardnojezičkoj praksi većina ih procentualno više pripada nepromjenljivom tipu (tip žèna) u odnosu na promjenljivi tip. Međutim, za razliku od opisa u rječnicima bosanskog jezika, koji ih bilježe samo u nepromjenljivom tipu, treba naglasiti da su u standardnojezičkoj praksi gotovo sve, iako najčešće u manjem procentu, ipak zabilježene i sa alternacijama – što znači da su

akcenatske alternacije u paradigmi većine analiziranih imenica potisnute, ali nisu sasvim iščezle.

Ključne riječi: akcentat, akcenatski tip, akcenatske alternacije, standardnojezički priručnici, standardnojezička praksa.

Uvod

Prema akcenatskoj tipologiji riječi predstavljenoj u monografiji *Akcentat u standardnom bosanskom jeziku* (Alić, 2017), izvedenoj prema tipologiji ponuđenoj u knjizi *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku* (Vukušić, Zoričić i Grasselli-Vukušić, 2007), sve riječi pripadaju jednom od dva akcenatska tipa: promjenljivom ili nepromjenljivom. Nepromjenljivom akcenatskom tipu pripadaju riječi koje ne mijenjaju akcentat, tj. imaju isti akcentat u svim oblicima, dok promjenljivom tipu pripadaju riječi koje mijenjaju akcentat kroz paradigmu.

U ovom su radu predmet analize dvosložne imenice ženskog roda e-deklinacije sa kratkouzlaznim akcentom, koje pripadaju promjenljivom (tip *vòda*) ili nepromjenljivom (tip *žèna*) akcenatskom tipu.

Inače, akcenatske alternacije u paradigmi imenica ženskog roda e-deklinacije javljaju se u dvosložnih imenica sa uzlaznim akcentom – kratkouzlaznim (tip *vòda*) i dugouzlaznim (tip *gláva*), dok ostale imenice – dvosložne (tip *žèna*, tip *príja*, tip *knjìga* i tip *mâjka*), kao i višesložne, uglavnom ne mijenjaju akcentat u paradigmi, ako se izuzmu predvidljive akcenatske alternacije (Alić, 2017: 39–47).

Daničić je (1925: 6–7), opisujući akcentat dvosložnih imenica ženskog roda e-deklinacije sa kratkouzlaznim akcentom, naveo alternacije koje se javljaju u paradigmi ovih imenica:

1. sve ove imenice mijenjaju intonaciju u Vjd. (*mùha* – *mùho*, *sèstra* – *sèstro*, *sùza* – *sùzo*, *vòda* – *vòdo*, *gòra* – *gòro*, *snàha* – *snàho*, *zmìja* – *zmìjo*, *zòra* – *zòro*, *žèna* – *žèno*, *žèlja* – *žèljo* itd.) i Vmn. (*mùhe*, *sèstre*, *sùze*, *vòde*, *gòre*, *snàhe*, *zmìje*, *zòre*, *žène*, *žèlje* itd.);

2. neke od njih mijenjaju intonaciju i u Ajd. (*vòdu, gòru, zòru, žèlju* itd.), Nmn. i Amn. (*vòde, gòre, zòre, žèlje* itd.);
3. nekoliko ih ne mijenja intonaciju u Ajd. (*mùhu, sùzu, snàhu, zmiju* i dr.), a mijenjaju u Nmn. i Amn. (*mùhe, sùze, snàhe, zmije* i dr.);
4. imenice *vòda, djèca* i *zèmlja* mijenjaju intonaciju i u Djd. (*vòdi, djèci* i *zèmlji*), a ostale se rijetko mogu čuti u ovom padežu.

Iako Daničić ne spominje promjenljivi i nepromjenljivi akcenatski tip, prema tipologiji koja je zasnovana na ovoj distinkciji, sve imenice koje prema Daničićevu opisu imaju alternacije u NAmn. (od kojih neke imaju alternaciju i u Ajd., a neke i u Djd.), ubrajaju se u promjenljivi tip – tip *vòda*, a ostale, koje nemaju ove alternacije (npr. *žèna, sèstra* i sl.), u nepromjenljivi tip – tip *žèna*. Alternacije u Vjd., Vmn. i Gmn. predvidljive su i ne uzimaju se u obzir pri podjeli na promjenljivi i nepromjenljivi akcenatski tip. U monografiji *Akcent u standardnom bosanskom jeziku* tip *vòda* predstavljen je kroz paradigmu imenica *nòga* i *gòra*, a tip *žèna* kroz paradigmu imenice *bilješka* (Alić, 2017: 41–47).

	Promjenljivi, tip <i>vòda</i>		Nepromjenljivi, tip <i>žèna</i>	
	jd.	mn.	jd.	mn.
N	<i>vòda</i>	<i>vòde</i>	<i>žèna</i>	<i>žène</i>
G	<i>vòdē</i>	<i>vódā</i>	<i>žènē</i>	<i>žénā</i>
D	<i>vòdi vòdi</i>	<i>vòdama</i>	<i>žèni</i>	<i>žènama</i>
A	<i>vòdu</i>	<i>vòde</i>	<i>žènu</i>	<i>žène</i>
V	<i>vòdo</i>	<i>vòde</i>	<i>žèno</i>	<i>žène</i>
I	<i>vòdōm</i>	<i>vòdama</i>	<i>žènōm</i>	<i>žènama</i>
L	<i>vòdi</i>	<i>vòdama</i>	<i>žèni</i>	<i>žènama</i>

Peco je u radu *Akcent imenica tipa „vòda“, „kòza“*, u govorima štokavskog dijalekta i standardnojezičkim priručnicima analizirao akcenatske alternacije koje je naveo Daničić pri opisu dvosložnih imenica e-deklinacije sa kratkouzlaznim akcentom i zaključio da je izražena tendencija akcenatskog ujednačavanja prema akcentu nominativa jednine:

„U većini govora štokavskog dijalekta sa četvoroakcenatskom sistemom taj proces je u toku i kreće se ka potpunom eliminisanju primarnih akcenata, akcenata silazne prirode, iz čitave paradigme imenica ove vrste. Naravno, izuzetak čine oblici vokativa jednine i množine.“ (Peco, 1962: 243)

Cilj ovog rada bio je istražiti akcentat dvosložnih imenica ženskog roda e-deklinacije sa kratkouzlaznim akcentom u savremenim bosanskim standardnojezičkim priručnicima i u standardnojezičkoj praksi, s obzirom na tendencije gubljenja akcenatskih alternacija u paradigmi.

Metod

Od metoda istraživanja korištena je metoda analize sadržaja, metoda komparativne analize i metoda intervjua: metoda analize sadržaja u analizi teorijskih izvora i snimljenog istraživačkog materijala; metoda komparativne analize u poređenju akcenatskog opisa analiziranih imenica kod Daničića, u rječnicima bosanskog jezika i u standardnojezičkoj praksi, a metoda intervjua u prikupljanju istraživačkog materijala za akcenatsku analizu.

Od istraživačkih tehnika korišteno je audiosnimanje istraživačkog materijala, a kao istraživački instrument korišten je anketni upitnik u formi strukturiranog intervjua. Anketni upitnik se sastojao iz uvodnog dijela koji su činili osnovni biografski podaci (ime i prezime, broj godina, mjesto rođenja / življenja, stručna sprema) i glavnog dijela koji su činile paradigme 12 imenica u formi sintagmi ili rečenica.

Analizom su obuhvaćene imenice koje je akcenatski opisao Daničić pri opisu dvosložnih imenica ženskog roda e-deklinacije sa kratkouzlaznim akcentom a koje su i danas uobičajene u standardnojezičkoj praksi. To su imenice: *àga, bùha, dàska, djèca, gòra, ìgla, ìgra, kòsa, kòza, lòza, màgla, màska, mèđa, mètla, mùha, nòga, pàša, pčèla, hđà, ròsa, sèstra, snàha, sùza, vòda, zèmlja, zmija, zòra, žèlja, žèna*. Akcentat svih 29 navedenih imenica analiziran je priručnicima, a u standardnojezičkoj praksi istraženi su akcenatski oblici u paradigmi 12 imenica.

Uzorak su činila 23 ispitanika iz različitih dijelova Bosne i Hercegovine, čija jezička praksa podrazumijeva upotrebu standardnog jezika – dva ispitanika su srednjoškolci, a ostalih 21 su studenti ili svršeni različitih studijskih programa. Starosna dob većine ispitanika je od 20 do 40 godina.

Zadatak ispitanika bio je da naprave audiosnimak pročitano upitnika. Urađeno je akcentovanje snimljenog materijala za svakog ispitanika i formirana istraživačka baza za analizu.

Rezultati

Što se tiče akcenatskog opisa općenito u savremenim bosanskim standardnojezičkim priručnicima (pravopis, gramatike, rječnici, monografija *Akcentat u standardnom bosanskom jeziku*), zaključeno je sljedeće: a) oba izdanja *Pravopisa* (Halilović, 1996; Halilović, 2017) ne nude nikakve informacije o akcentu riječi; b) gramatike – *Osnovi gramatike bosanskog jezika* (Čedić, 2001) i *Gramatika bosanskoga jezika* (Jahić, Halilović i Palić, 2000), ne analiziraju akcentat imenica (kao ni drugih vrsta riječi) posebno (riječi su akcentovane samo u oprimjerenim oblicima i paradigmama); c) u monografiji *Akcentat u standardnom bosanskom jeziku* (Alić, 2017), ponuđena je akcenatska tipologija riječi u bosanskom jeziku i na kraju naveden indeks akcentovanih riječi, međutim, ne navodi se većina riječi koje su predmet analize u ovom radu; d) najviše informacija o akcenatskim oblicima, odnosno alternacijama u paradigmi imenica nude *Rječnik bosanskoga jezika* (Halilović, Palić i Šehović, 2010) (skrać. RBJ2) i *Rječnik bosanskog jezika* (Jahić, 2010–2019) (skrać. RBJ3). U *Rječniku bosanskog jezika* (Čedić i sar., 2007) (skrać. RBJ1) navodi se akcentat osnovnog oblika imenica, tj. Njd., ali ne nužno i oblici u kojima se javljaju akcenatske alternacije. Iako i RBJ2 i RBJ3 ne bilježe uvijek sve alternacije, ipak se na osnovu podataka koje daju o akcenatskim oblicima može zaključivati da li imenica pripada promjenljivom (tip *vòda*) ili nepromjenljivom (tip *žèna*) tipu.

Budući da RBJ2 i RBJ3 daju najviše informacija o akcenatskim oblicima analiziranih imenica u paradigmi, ova su

dva rječnika i iskorištena za dalju analizu. Urađena je komparativna analiza akcenatskih oblika imenica (pripadnost promjenljivom i nepromjenljivom tipu) prema Daničićevu opisu i prema opisu u rječnicima kako bi se zaključilo da li je prema opisu u rječnicima došlo do gubljenja akcenatskih alternacija u paradigmi nekih imenica.

Tabela 1.

Pripadnost imenica promjenljivom (tip *vòda*) i nepromjenljivom akcenatskom tipu (tip *žèna*) prema Daničiću (1925)¹, RBJ2 (Halilović, Palić i Šehović 2010) i RBJ3² (Jahić 2010–2019)

Imenica	Promjenljivi tip <i>vòda</i>			Nepromjenljivi tip <i>žèna</i>		
<i>àga</i>	---	---	---	Daničić	RBJ2	RBJ3
<i>bùha</i>	Daničić	---	---	---	RBJ2	RBJ3
<i>dàska</i>	Daničić	RBJ2	---	---	---	RBJ3
<i>djèca</i>	Daničić	---	---	---	RBJ2	RBJ3
<i>gòra</i>	Daničić	---	---	---	RBJ2	RBJ3
<i>hǎđà³</i>	Daničić	---	---	---	RBJ2	RBJ3 ¹⁰
<i>ìgla</i>	Daničić	---	---	---	RBJ2	RBJ3
<i>ìgra⁴</i>	Daničić	---	---	---	RBJ2	RBJ3 ¹¹
<i>kòsa⁵</i>	Daničić	RBJ2	RBJ3	---	---	---
<i>kòza</i>	---	---	---	Daničić	RBJ2	RBJ3
<i>lòza⁶</i>	Daničić	RBJ2	---	---	---	RBJ3
<i>màgla</i>	Daničić	---	---	---	RBJ2	RBJ3
<i>màska</i>	---	---	---	Daničić	RBJ2	RBJ3
<i>mèđa</i>	Daničić	RBJ2	---	---	---	RBJ3
<i>mètla</i>	Daničić	RBJ2	---	---	RBJ2	RBJ3

¹ Kao što je već naglašeno, Daničić (1925) ne spominje podjelu na promjenljivi i nepromjenljivi akcenatski tip, međutim, na osnovu njegovog akcenatskog opisa ovih imenica i na osnovu kasnije ponuđene tipologije (Vukušić, Zoričić i Grasselli-Vukušić 2007; Alić 2017) zaključeno je kojem bi akcenatskom tipu pripadale imenice.

² RBJ3 se ne odnosi na imenice za koje nemamo podatke, jer nije objavljen tom RBJ3 od slova P do kraja.

³ RBJ2 navodi osnovni oblik *hǎđa* i *hǎđà*, a RBJ3 *hǎđa*.

⁴ RBJ2 navodi osnovni oblik *ìgra* i *ìgra*, a RBJ3 *ìgra*.

⁵ U značenju *kosa na glavi*.

⁶ Odnosi se na biljku.

<i>mùha</i>	Daničić	---	---	---	RBJ2	RBJ3
<i>nòga</i>	Daničić	RBJ2	RBJ3	---	---	---
<i>pàša⁷</i>	---	---		Daničić	RBJ2	
<i>pčèla</i>	Daničić	---		Daničić	RBJ2	
<i>ròsa</i>	Daničić	---		Daničić	RBJ2	
<i>sèstra</i>	---	---		Daničić	RBJ2	
<i>snàha</i>	Daničić	---		---	RBJ2	
<i>sùza⁸</i>	Daničić	RBJ2		---	RBJ2	
<i>vòda</i>	Daničić	RBJ2		---	---	
<i>zèmlja</i>	Daničić	RBJ2		---	---	
<i>zmija</i>	Daničić	---		---	RBJ2	
<i>zòra</i>	Daničić	---		---	RBJ2	
<i>žèlja⁹</i>	Daničić	---		---	RBJ2	
<i>žèna</i>	---	---		Daničić	RBJ2	

Na osnovu komparativnog pregleda predstavljenog u Tabeli 1, možemo zaključiti da je prema akcenatskom opisu u rječnicima bosanskog jezika (RBJ2 i RBJ3), u odnosu na opis kod Daničića, proces gubljenja akcenatskih alternacija u paradigmatima mnogih analiziranih imenica uznapredovao.

Naime, prema akcenatskim oblicima navedenim u rječnicima bosanskog jezika imenice: *bùha*, *djèca*, *gòra*, *hřđà*, *ìgla*, *ìgra*, *màgla*, *mùha*, *snàha*, *zmija*, *zòra* i *žèlja* pripadaju nepromjenljivom akcenatskom tipu, dok su ranije, prema Daničiću, pripadale promjenljivom tipu. Imenice *pčèla* i *ròsa* pripadale su i promjenljivom i nepromjenljivom tipu, a RBJ2 (iz RBJ3 nemamo podatke) navodi ih samo bez alternacija.

Podudaranje u pripadnosti akcenatskom tipu, i po Daničiću i po rječnicima, imamo u imenica: *kòsa*, *nòga*, *vòda* i

¹⁰ RBJ3 navodi osnovni oblik *hřđà* – pripada nepromjenljivom tipu, ali ne tipu *žèna*, već tipu *knjìga*.

¹¹ RBJ3 navodi osnovni oblik *ìgra* – pripada nepromjenljivom tipu, ali ne tipu *žèna*, već tipu *knjìga*.

⁷ RBJ2 navodi osnovni oblik *pàša* i *pàša*.

⁸ RBJ2 navodi osnovni oblik *sùza* i *sùza* i na osnovu ostalih navednih oblika zaključujemo da bi ova imenica prema RBJ2 mogla pripadati trima tipovima: tip *žèna*, tip *knjìga* i tip *vòda*.

⁹ RBJ2 navodi osnovni oblik *žèlja* i *žèlja*.

zèmlja, koje pripadaju promjenljivom tipu, i u imenica: *àga*, *kòza*, *màska*, *pàša*, *sèstra* i *žèna*, koje pripadaju nepromjenljivom tipu.

Tabela 2.

Procentualna pripadnost imenica¹² akcenatskom tipu kod ispitanika

Ime nice:	Jezička praksa					Ostali tipovi (tip <i>knjiga</i>)
	Nepro mj. tip <i>žèna</i>	Promj. tip <i>vòda</i>	Djd.	Ajd.	NAmn.	
<i>bùha</i>	52%	4 %	<i>bùhi</i>	<i>bùhu</i>	<i>bùhe</i>	<i>bùha</i> 43%
<i>djèca</i> ¹³	---	96%	<i>djèci</i>	<i>djècu</i>	---	---
<i>gòra</i>	74%	43%	<i>gòri/gòri</i>	<i>gòru/gòru</i>	<i>gòre</i>	<i>gòra</i> 9%
<i>hǎđa</i>	22%	0%	---	---	---	<i>hǎđa</i> 78%
<i>ìgla</i>	83%	52 %	<i>ìgli/ìgli</i>	<i>ìglu/ìglu</i>	<i>ìgle</i>	<i>ìgla</i> 13%
<i>ìgra</i>	57%	9%	<i>ìgri/ìgri</i>	<i>ìgru/ìgru</i>	<i>ìgre</i>	<i>ìgra</i> 39%
<i>màgla</i>	70%	22%	<i>màgli/màglimàglu/màglumàgle</i>			<i>màgla</i> 26%
<i>mùha</i>	57%	17%	<i>mùhi/mùhi</i>	<i>mùhu/mùhu</i>	<i>mùhe</i>	<i>mùha</i> 43%
<i>snàha</i>	83%	17%	<i>snàhi</i>	<i>snàhu</i>	<i>snàhe</i>	<i>snàha</i> 22%
<i>zmìja</i>	91%	4%	<i>zmìji</i>	<i>zmìju</i>	<i>zmìje</i>	(<i>zmìja</i> 4%) ¹⁴
<i>zòra</i>	70%	70%	<i>zòri/zòri</i>	<i>zòru/zòru</i>	<i>zòre</i>	<i>zòra</i> 4%
<i>žèlja</i>	26%	4%	<i>žèlji/žèlji</i>	<i>žèlju/žèlju</i>	<i>žèlje</i>	<i>žèlja</i> 91%

Za imenice *dàska*, *lòza* *mèđa* imamo različite ili neujednačene opise u rječnicima.

Kako bismo utvrdili da li je i u standardnojezičkoj praksi došlo do gubljenja alternacija u imenica koje su ranije pripadale promjenljivom tipu, a rječnici bosanskog jezika danas ih navode samo bez alternacija, istražili smo kod ispitanika akcenatske paradigme sljedećih imenica: *bùha*, *djèca*, *gòra*, *hǎđa*, *ìgla*, *ìgra*, *màgla*, *mùha*, *snàha*, *zmìja*, *zòra* i *žèlja*.

¹² Na osnovu akcenatske tipologije i akcenatskih oblika zabilježenih kod ispitanika, jedna se imenica kod istog ispitanika može javiti u više tipova.

¹³ Imenica *djèca* ima alternaciju i u Ljd. (*djèci*). Kod jednog ispitanika zabilježeni su oblici bez alternacija u Ajd. (*djècu*) i Vjd. (*djèco*), a u Dj. dubletni oblik *djèci/djèci*.

¹⁴ Tip *príja*.

Rezultati istraživanja pokazali su da je proces gubljenja akcenatskih alternacija u paradigmatama većine analiziranih imenica u standardnojezičkoj praksi unapredovao, u odnosu na njihov opis kod Daničića. Naime, sve ove imenice prema Daničiću pripadale su promjenljivom akcenatskom tipu (tip *vòda*), a prema rezultatima istraživanja u standardnojezičkoj praksi većina ih (*bùha, gòra, hřđā, ìgla, ìgra, màgla, mùha, snàha, zmìja, žèlja*) procentualno više pripada nepromjenljivom tipu (tip *žèna*) u odnosu na promjenljivi tip (tip *vòda*) (Tabela 2). Međutim, za razliku od opisa u rječnicima bosanskog jezika, koji ih bilježe samo u nepromjenljivom tipu, treba naglasiti da su u standardnojezičkoj praksi sve, osim imenice *hrđā*, iako najčešće u manjem procentu, ipak zabilježene i sa alternacijama – što znači da su akcenatske alternacije u paradigmati većine analiziranih imenica u standardnojezičkoj praksi potisnute, ali nisu sasvim iščezle.

Za razliku od ostalih imenica, imenica *djèca* u standardnojezičkoj praksi i dalje pripada samo promjenljivom tipu, s tim da se alternacija javlja i u Ljd., a ne samo u DAjd. kako je ranije naveo Daničić (1925: 6).

Također, većina imenica u standardnojezičkoj praksi, osim tipu *žèna*, odnosno *vòda*, pripada i nepromjenljivom akcenatskom tipu *knjìga*: imenice *hrđā, žèlja* (kod preko 70% ispitanika); imenice *bùha, mùha* (40% – 70% ispitanika); imenice *ìgra, màgla, snàha* (20% – 40% ispitanika); imenice *gòra* i *ìgla* (ispod 20% ispitanika); dok imenica *zmìja* pripada tipu *prìja* kod 4% ispitanika.

Zaključak

Cilj ovog rada bio je istražiti akcenat dvosložnih imenica žeskog roda e-deklinacije sa kratkouzlaznim akcentom (tip *vòda* i tip *žèna*) u savremenim bosanskim standardnojezičkim priručnicima i u standardnojezičkoj praksi s obzirom na ranije uočene tendencije gubljenja akcenatskih alternacija u paradigmati.

Budući da *Rječnik bosanskoga jezika* (Halilović, Palić i Šehović 2010) (skrać. RBJ2) i *Rječnik bosanskog jezika* (Jahić 2010–2019) (skrać. RBJ3), od bosanskih standardnojezičkih

priručnika nude najviše informacija o akcenatskim oblicima ovdje analiziranih imenica, ova su dva rječnika iskorištena za komparativnu analizu.

Na osnovu komparativne analize akcenatskih oblika analiziranih imenica u rječnicima bosanskog jezika u odnosu na raniji akcenatski opis kod Daničića (1925: 6–7), zaključeno je da je proces gubljenja akcenatskih alternacija u paradigmi mnogih analiziranih imenica uznapredovao. Naprimjer, prema akcenatskim oblicima u rječnicima bosanskog jezika 12 imenica (*bùha*, *djèca*, *gòra*, *hrđa*, *ìgla*, *ìgra*, *màgla*, *mùha*, *snàha*, *zmìja*, *zòra* i *žèlja*) pripada nepromjenljivom akcenatskom tipu, dok su ranije, prema Daničiću, pripadale promjenljivom tipu.

Kod ispitanika su istražene paradigme navedenih 12 imenica kako bi se utvrdilo da li je i u standardnojezičkoj praksi došlo do gubljenja alternacija.

Rezultati istraživanja akcenatskih oblika kod ispitanika pokazali su da je proces gubljenja alternacija u paradigrama većine analiziranih imenica i u standardnojezičkoj praksi uznapredovao u odnosu na njihov opis kod Daničića. Naime, sve ove imenice prema Daničiću pripadale su promjenljivom akcenatskom tipu (tip *vòda*), a prema rezultatima istraživanja u standardnojezičkoj praksi većina ih (*bùha*, *gòra*, *hrđa*, *ìgla*, *ìgra*, *màgla*, *mùha*, *snàha*, *zmìja*, *žèlja*) procentualno više pripada nepromjenljivom tipu (tip *žèna*) u odnosu na promjenljivi tip (tip *vòda*). Međutim, za razliku od opisa u rječnicima bosanskog jezika, koji ih bilježe samo u nepromjenljivom tipu, treba naglasiti da su u standardnojezičkoj praksi sve, osim imenice *hrđa*, iako najčešće u manjem procentu, ipak zabilježene i sa alternacijama – što znači da su akcenatske alternacije u paradigmi većine analiziranih imenica u standardnojezičkoj praksi potisnute, ali nisu sasvim iščezle.

Imenica *djèca*, za razliku od ostalih imenica, u standardnojezičkoj praksi i dalje pripada samo promjenljivom tipu, s tim da se alternacija javlja i u Ljd., a ne samo u DAjd. kako je ranije naveo Daničić (1925: 6).

Većina imenica u standardnojezičkoj praksi, osim tipu *žèna*, odnosno *vòda*, pripada i nepromjenljivom akcenatskom tipu *knjìga*: imenice *hrđa*, *žèlja* (kod preko 70% ispitanika);

imenice *bùha*, *mùha* (40% – 70% ispitanika); imenice *ìgra*, *màgla*, *snàha* (20% – 40% ispitanika); imenice *gòra*, *zòra* i *ìgla* (ispod 20% ispitanika); a imenica *zmíja* 4% tipu *príja*.

Pri akcenatskom opisu u rječnicima bosanskog jezika, ubuduće bi trebalo uzeti u obzir stanje u sadašnjoj standardnojezičkoj praksi u Bosni i Hercegovini. Naime, trebalo bi detaljnije istražiti akcenatske oblike imenica, kao i ostalih vrsta riječi, u standardnojezičkoj praksi i onda na osnovu uvida u stanje na terenu i uvida u akcenatski opis u dosadašnjim priručnicima ponuditi detaljniji akcenatski opis riječi.

Na osnovu ovog istraživanja, iako bi rezultate trebalo provjeriti na većem uzorku, u rječnicima bi trebalo evidentirati akcenatske alternacije bar u imenica u kojih su one u standardnojezičkoj praksi zabilježene u većem postotku, tj. pripadnost promjenljivom tipu (tip *vòda*) pored pripadnosti (u RBJ2 i RBJ3) nepromjenljivom tipu (tip *žèna*) – npr. u imenica:

- *gòra* (sa omjerom tipa *žèna* i tipa *vòda*: 74% – 43%)
- *ìgla* (tip *žèna* 83% – tip *vòda* 52%)
- *zòra* (tip *žèna* 70% – tip *vòda* 70%)

S obzirom na procenat zastupljenosti u standardnojezičkoj praksi, trebalo bi evidentirati i pripadnost tipu *knjìga* u imenica: *bùha* 43%, *màgla* 26%, *mùha* 43%, kao što su već evidentirani u imenica: *hřđa* 78% (u RBJ1, RBJ2, RBJ3), *ìgra* 39% (RBJ2, RBJ3), *snàha* 22% (RBJ1) i *žèlja* 91% (RBJ2).

Također, treba evidentirati alternacije u imenice *djèca* u DLjd. (*djèci*) i Ajd. (*djècu*) i na većem uzorku istražiti da li se javljaju oblici bez alternacija u cijeloj paradigmi ove imenice.

Literatura

- Alić, E. (2017). *Akcent u standardnom bosanskom jeziku*, Sarajevo: Slavistički komitet i Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke.
- Čedić, I. (2001). *Osnovi gramatike bosanskog jezika*, Priručnici IV, Sarajevo: Institut za jezik u Sarajevu.
- Čedić, I. i sar. (2007). *Rječnik bosanskog jezika*, Sarajevo: Institut za jezik Sarajevo.

- Daničić, Đ. (1925). *Srpski akcenti*, Beograd – Zemun: Srpska kraljevska akademija.
- Halilović, S. (1996). *Pravopis bosanskoga jezika*, Sarajevo: KDB Preporod.
- Halilović, S. (2017). *Pravopis bosanskoga jezika*, 2. izd., Sarajevo: Slavistički komitet.
- Halilović, S., Palić, I. i Šehović, A. (2010). *Rječnik bosanskoga jezika*, Sarajevo: Filozofski fakultet u Sarajevu.
- Jahić, Dž., Halilović, S. i Palić, I. (2000). *Gramatika bosanskoga jezika*, Zenica: Dom štampe.
- Jahić, Dž. (2010–2019). *Rječnik bosanskog jezika*, I-VIII tom, Sarajevo: Bošnjačka asocijacija; IX tom, Zenica: Vrijeme.
- Peco, A. (1962). „Akcentat imenica tipa vòda, kòza“, *Naš jezik* XII, 1962, str. 233–245.
- Vukušić, S., Zoričić, I. i Grasselli-Vukušić (2007). *Naglasak u hrvatskome književnom jeziku*, Zagreb: Nakladni zavod Globus.

THE ACCENT OF NOUNS TYPE *VÒDA* AND *ŽÈNA* IN CONTEMPORARY BOSNIAN

Amina Pehlić, PhD

Abstract

The aim of this paper was to explore the accent of disyllabic feminine nouns of e-declension with a short ascending accent (type *vòda* and type *žèna*) in contemporary Bosnian standard language reference books and the standard language use, given the previously observed tendency towards losing accent alternations in a paradigm.

Based on the comparative analysis of accent types of 29 nouns in Bosnian dictionaries and the previous description of accent by Daničić (1925), we concluded that the process of losing accent alternations in a paradigm of many analyzed nouns has advanced. For instance, as specified in Bosnian dictionaries, 12 nouns, namely *bùha*, *djèca*, *gòra*, *hrđa*, *igla*, *igra*, *màgla*, *mùha*, *snàha*, *zmìja*, *zòra* and *žèlja* belong to the invariable accent type, while being previously considered variable by Daničić.

The accent types in the paradigm of the aforementioned 12 nouns were explored among 23 participants to check whether the loss of alternations also characterizes the standard language use. The findings showed that the process of losing alternations in paradigms of the majority of the investigated words has advanced in the standardized language use in comparison to the description by Daničić. In fact, according to Daničić all of these nouns belonged to the variable accent type (type *vòda*), and according to the results related to the standard language use the majority belong rather to the invariable type (type *žèna*). However, in contrast to the description in Bosnian dictionaries, where these words are mentioned only as belonging to the invariable type, it should be emphasized that in the standard language use almost all, although in a smaller percentage, were also found with alternations – which

indicates that accent alternations in a paradigm of the majority of the investigated words are suppressed but not completely lost.

Keywords: accent, accent type, accent alternations, standard language reference books, standard language use.

أ.د. أمينة بهليتش - كلية التربية الإسلامية - جامعة زينيتسا

النبر في الأسماء (الماء vòda و المرأة žèna) في اللغة البوسنية المعاصرة

الملخص

يهدف هذا البحث إلى دراسة النبر في الأسماء المؤنثة المكونة من مقطعين للنبر التصاعدي مثل (الماء vòda و المرأة žèna) في كتب اللغة البوسنية الحديثة وفي ممارسة اللغة المعيارية القياسية الفصحى، بالنظر إلى الميول التي لوحظت سابقاً لفقدان تناوب اللهجة في النموذج. واستناداً إلى تحليل مقارن لأشكال اللهجة المكونة من 29 اسماً في القواميس البوسنية ووصف النبر سابقاً من قبل دانيجيتش Daničića (1925)، استنتج أن فقدان تناوب النبر في نموذج العديد من الأسماء التي تم تحليلها قد تطوّر. وعلى سبيل المثال، ووفقاً لأشكال النبر في القواميس البوسنية، 12 اسماً، bùha, djèca, 'gòra, hrða, ìgla, ìgra, màgla, mùha, snàha, zmija, zòra i žèlja تنتمي إلى نوع النبر الثابت، بينما كانت في وقت سابق، وفقاً لدانتشيتش تنتمي إلى نوع متغير. تم التحقيق في أشكال النبر في نموذج الأسماء الـ 12 المذكورة لدى 23 مشاركاً من أجل تحديد ما إذا كان هناك فقدان للتناوب في ممارسة اللغة القياسية أيضاً. أظهرت نتائج البحث أن عملية فقدان التناوب في نماذج معظم الأسماء التي تم تحليلها في ممارسة اللغة المعيارية القياسية قد تطورت فيما يتعلق بوصفهم بلغة دانيشيتش. وبالتحديد، وفقاً لدانيشيتش، فإن كل هذه الأسماء تنتمي إلى نوع اللهجة المتغيرة (مثل: الماء vòda)، ووفقاً لنتائج البحث في ممارسة اللغة القياسية، ينتمي معظمها إلى النوع الثابت (نوع žèna المرأة) فيما يتعلق بنوع متغير. ومع ذلك، على عكس الأوصاف الموجودة في القواميس البوسنية، والتي تسجلها في النوع الثابت فقط، يجب التأكيد على أنه في ممارسة اللغة القياسية، يتم تسجيل جميعها تقريباً، على الرغم من أنها عادة ما تكون بنسبة أقل، بالتناوب - مما يعني أن بدائل النبر في نموذج صرفي في معظم الأسماء التي تم تحليلها ملغاة، لكنها لم تختف تماماً.

الكلمات الأساسية: النبر، نوع النبر، تناوب الأصوات، كتب اللغة القياسية،
ممارسة اللغة المعيارية القياسية.